

RECONSTRUCȚIA GOSPODĂRIEI-ATELIER DE PRELUCRARE A PIETREI DIN COMUNA CUPȘENI, JUDEȚUL MARAMUREȘ

Abstract: The reconstruction of the stone processing homestead from Cupșeni, Maramureș County marks the beginning of the ore and stone processing group in The ASTRA Open Air Museum. This is a traditional homestead from the Lăpuș area. The house, the hen coop, the pigsty were brought from Cupșeni Village and the shed from Ungureni Village.

The stone blocks were, usually, transported from the Șatra Mountain, a dead volcano, nearby Cupșeni. Many of the objects made by the local stone processors are related to the traditional way of life: fence and gate pillars, well circles, slabs, hand mills, grindstones, crosses, tombstones.

Centrele sătești specializate în meșteșuguri au apărut în zonele agricole deficitare, cu pământ sărac, unde până și creșterea animalelor (bovine, ovine) nu aducea suficiente resurse gospodăriei. În schimb, prezența unor resurse naturale (lut, lemn, piatră fier etc.) pe teritoriul localității sau în imediata sa apropiere, ori prezența energiei hidraulice a râurilor (debit relativ constant și ușor de captat) au favorizat dezvoltarea și răspândirea meșteșugurilor țărănești, accelerând schimburile economice și satisfacerea nevoilor în continuă creștere la nivelul satului românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Meșteșugurile tradiționale au avut „un teren mult mai prielnic de dezvoltare la agricultorii sedentari”¹. Inițial, doar un număr mic de oameni s-au desprins de agricultură pentru a se specializa într-un anumit meșteșug ce acoperea nevoile uneia sau mai multor comunități. Agricultura rămâne în continuare principala activitate economică.

În România, specializarea satelor meșteșugărești s-a dezvoltat cu predilecție în regiuni subcarpatice din Oltenia, Muntenia și Moldova, în unele zone muntoase din Transilvania și în apropierea orașelor.

Amplarea și dezvoltarea mai timpurie a fenomenului în Transilvania se explică nu numai prin posibilitățile oferite de structura geografică și geologică a terenului (resursele de materii prime) dar, în general, și prin unele cauze interne.

Meșteșugul prelucrării pietrei s-a practicat în țara noastră încă din cele mai vechi timpuri fiind asociat mai ales cu arhitectura tradițională (elemente constructive pentru case, fântâni, porți) și industria morăritului (pietre de moară). Prin diversitatea produselor sale însă, el se regăsește într-o arie mult mai largă a civilizației materiale (obiecte de uz gospodăresc – rășnițe, pive manuale, tocile, gresii) și spirituale (obiecte de cult – mese de altar, lespezi, cruci de mormânt, troițe).

¹ Nicolae Dunăre, *Răspândirea satelor specializate în meșteșuguri populare pe teritoriul României*, în *Cibinium 1967-1968*, Sibiu, p. 26.

Satele specializate în prelucrarea pietrei sunt de două tipuri:

- Vărari (Apuseni, Bicăz, Dobrogea);
- Pietrari (Buzău, Hunedoara, Maramureș)².

Practicat exclusiv în așezările submontane și de deal, pietrăritul a fost determinat în continuitatea și intensitatea lui, de necesitatea acoperirii unor permanente cerințe comunitare, favorizat de prezența materiei prime – piatra, în varietățile accesibile tehnicilor și tehnologiilor simple: tufuri și spume vulcanice, calcare, gresii. Sunt binecunoscute centrele specializate în prelucrarea pietrei – Albești (Argeș), Măgura (Buzău), Cireșoia (Bacău), Peșteana (Gorj) sau Ciceu (Cluj) – a căror producție a acoperit necesitățile unor mari arii teritoriale.

Fără a avea amploarea din centrele amintite, pietrăritul din zona Lăpuș relevă inedite aspecte de civilizație materială; intensitatea la care a fost practicat nu a condus la specializarea unor centre, el fiind asociat (complementar) ocupațiilor de bază din zonă: agricultură, creșterea animalelor, pomicultură. Meșterii pietrari satisfăceau nevoile unei piețe ce cuprindea Lăpușul, Chioarul și o parte din Maramureș.

Pietrăritul a fost practicat în Lăpuș în două centre situate la poalele conului vulcanic Șatra (1041 m), Cupșeni și Izvoarele (Bloaja). Cu un instrumentar restrâns, rudimentar, pietrarii lăpușeni au lucrat, pe bază de comenzi ferme, majoritatea produselor de piatră cunoscute: pietre de temelie, scări la casă, stâlpi de porți și garduri, ghizduri și vălaie de fântână, mese de biserică și curte, lespezi și cruci de mormânt, pietre de moară și de râșniță, pietre de tocilă și gresii. Deși marea majoritate a produselor au fost confecționate din rațiuni strict utilitare, acestea prezintă și valențe estetice, îmbinând masivitatea, monumentalitatea cu proporțiile ales găsite, un decorativism simplu cu finețea execuției.

Gospodăria-atelier de pietrar din Cupșeni este compusă din casă (proprietar Filip Marin, Cupșeni) și șură (proprietar Buda Vasile, Ungureni) la care s-au adăugat, ulterior, și alte anexe, în care, alăturat pietrăritului să fie ilustrate ocupațiile specifice zonei. Achiziționarea, transferul și reconstrucția ei în cadrul Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului a însemnat demararea organizării *Grupei tematice de prezentare a prelucrării pietrei*, prevăzută în *Proiectul tematic al muzeului*, dar și salvarea unui monument de arhitectură tradițională.

La sfârșitul anului 2009 erau reconstruite: casa de locuit, șura, cotețul de porci, cotețul de găini. La începutul lui 2010 s-a realizat sistemul de împrejmuire cu gard din nuiele de alun pe trei laturi și scânduri cu stâlpi de piatră pe latura de la drum. Campania de achiziții desfășurată în anul 2008 la Cupșeni, Ungureni, Costeni și Libotin a avut ca rezultat completarea inventarului gospodăresc cu peste 250 de obiecte cumpărate din Cupșeni, la care se adaugă alte 30 de obiecte donate de localnici. Casa a fost ridicată prin programul *Patrimoniu în pericol* cu finanțare de la Ministerul Culturii, iar anexele gospodărești și împrejmuirea printr-un grant acordat de către Luxemburg, Islanda și Norvegia.

Casa, de dimensiuni mari (1180 x 560 cm) a fost construită de familia Filip la sfârșitul secolului al XIX-lea. Inițial era compusă din camera de locuit și tindă, apoi s-a mărit prin adăugarea camerei de oaspeți, la jumătatea secolului al XX-lea.

---

² Ibidem, p. 40.

Gospodăria de pietrar din Cupșeni - realizarea împrejurii
Stone Processing Homestead from Cupșeni - making the fence

Materialul de construcție pentru pereți este lemnul de fag rotund. Stâlpii prispei și scheletul acoperișului sunt din lemn de brad cu învelitoare de paie. La interior, pe jos și pe pereți, s-a folosit lipitură de pământ galben. Toată construcția este așezată pe un soclu de piatră de carieră, fasonată.

Șura a fost achiziționată în anul 1997 din satul Ungureni, comuna Cupșeni, și a aparținut lui Buda Vasile. Din punct de vedere funcțional șura are trei compartimente: două *grajduri* (595 x 315 cm, respectiv 595 x 320 cm) și *aria* (595 x 470 cm), aflată între cele două *grajduri*. Aceasta din urmă este închisă cu o poartă din scândură de brad, întărită, cu rolul de a adăposti carul și unele obiecte de uz gospodăresc. Intrarea în cele două *grajduri* (unul pentru cai și celălalt pentru vite) se face pe părțile laterale ale șurii. Podeaua din cele două *grajduri* este din scândură de brad, iar în *arie* din lipitură de pământ.

Pereții sunt realizați din bârne rotunde de fag, încheiate în *cheutoare rotundă*. Acoperișul, în patru ape, este din câpriori și lați de brad cu învelitoare de paie, asemănător cu cel al casei.

Ultimul meșter pietrar din sat, Filip Ioan, a decedat în anul 2006, la vârsta de 83 de ani. În anul 1998 muzeul a comandat spre execuție, la acest meșter, mai multe obiecte ce acoperă o gamă largă de produse specifice prelucrării pietrei din zona Lăpușului³:

- Stâlpi de poartă din piatră (230 x 40 x 25 cm), ciopliți în patru muchii, rotunjiți și ornamentați la partea superioară, prevăzuți cu câte două orificii transversale pentru prinderea balamalelor;

- Stâlpi de gard din piatră (150 x 30 x 20 cm), ciopliți în patru muchii, având partea superioară în formă de trunchi de piramidă, iar pe părțile laterale prezintă locașuri pentru prins gardul;

- Pereche de pietre de moară (d – 100 cm);

- Pereche de pietre de râșniță (d – 40 cm);

- Piatră de tociță (d – 35 cm);

- Un vâlău de fântână (200 x 50 x 50 cm) de formă paralelipipedică, scobit în interior;

³ Documentație din Dosarul de monument aflat la Arhiva științifică a Muzeului Civilizației Populare Tradiționale ASTRA. Însemnări făcute de Aurel Rozor, muzeograf.

Gospodăria de pietrar din Cupșeni - finalizarea acoperișului casei
Stone Processing Homestead from Cupșeni - finalizing the straw roof of the house

- Piatră alergătoare în faze de lucru:
  - Piatră brută, degroșată (colțurită)
  - Piatră formată parțial (rotunjită)
  - Piatră formată parțial (rotunjită și găurită)
  - Piatră finită (rotunjită, găurită, cu nișă de prindere a fluturului și ferecată).

Piatra necesară a fost adusă de pe râul Bloaja, de la o distanță de 5-6 ore de mers cu carul, peste munte. Realizarea acestor piese conferă un plus de valoare *Gospodăriei de prelucrare a pietrei din Cupșeni, județul Maramureș*.

Reconstrucția gospodăriei din Lăpuș ne apropie, cu încă un pas, de finalizarea proiectului tematic al Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului. La aceasta se mai adaugă câteva reconstrucții de monumente ce vin să întregescă *Grupa de prelucrare a minereului și a pietrei*⁴: Gospodăria-atelier de prelucrare a chihlimbarului din Colți, județul Buzău (vernisată în 18 mai 2008); Gospodăria de miner marmurar din Alun, județul Hunedoara (vernisată în 16 mai 2010); Fântâna cu hecnă din Dumbrăvești, județul Prahova (reconstruită în 2007 și vernisată în 2008); Casa de miner aurar din Corna (Roșia Montană), județul Alba; Casa de miner sărar din Sărățeni, județul Mureș (ultimele două transferate în muzeu) și Gospodăria de vârar din Munții Apuseni (demontare și transfer septembrie 2010).

Pentru a releva cât mai fidel meșteșugul prelucrării pietrei se va încerca identificarea și transferarea unei gospodării de pietrar din zona de nord a județului Argeș sau din partea de sud a județului Buzău. Astfel, se poate realiza un studiu comparativ privind meșteșugul prelucrării pietrei pe ambele laturi ale Carpaților.

⁴ Bucur, Corneliu (coord.), *Muzeul Civilizației Populare Tradițional „ASTRA” (Dumbrava Sibiului), Catalog*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2008, p. 310.

BIBLIOGRAFIE:

- ***, *Atlasul etnografic al României, vol. I Habitatul*, București, Editura Academiei Române, 2003.
- ***, *Maramureș*, București, Editura Sport-Turism, 1980.
- Bucur, Corneliu, *ASTRA Museum of Folk Civilization Sibiu, Catalogue*, Sibiu, „ASTRA Museum” Publishing House, 2008.
- Bucur, Corneliu, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului). Catalog*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2007.
- Bucur, Corneliu (coord.), *Civilizație milenară românească (catalog-ghid)*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 1995.
- Butură, Valer, *Etnografia poporului român*, București, Editura Dacia, 1978.
- Dăncuș, Mihai, *Zona etnografică Maramureș*, București, Editura Sport-Turism, 1986.
- Dăncuș, Mihai, *Muzeul etnografic al Maramureșului*, Sighetul Marmăției, 2000.
- Dunăre, Nicolae, *Răspândirea satelor specializate în meșteșuguri populare pe teritoriul României*, în *Cibinium* 1967-1968, Sibiu, p. 23-71.
- Florescu, Radu, *Bazele muzeologiei*, București, 1998.
- Fraquet, Helen, *Amber*, London, Butterworths Gem Books, 1987.
- Hudson, Kenneth, *O istorie socială a muzeelor*, București, Editura Meridiane, 1986.
- Iordache, Gh., *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, București, Editura Academiei Române, 1996, p. 223-287 (cap. *Prelucrarea pietrei*).
- Neagu, Cornel; Bucur, Corneliu, *Probleme și studii privind metodologia reconstrucției și restaurării monumentelor în cadrul Muzeului tehnicii populare*, în *Cibinium* 1974-1978, Sibiu, 1979.
- Petcu, Dionisie, *Conceptul de etnic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.